

23.01.2018

Latvijas Avīze

Normunds Akots

Meža meitu likteņstāsti

Laikā, kad cilvēku vairums labi pārzina savas tiesības un neko daudz negrib dzirdēt par pienākumu, Mārtiņš Eihe Valmieras teātra pagrīdē iestudē "Meža meitas" - izrādi par sievietēm, kuras pēc Otrā pasaules kara nonāca konfliktā ar okupācijas varu un pievienojās mežabrāļiem un kurām šie divi saistītie jēdzieni nebija jāatdala, lai attaisnotu vai pamatotu savu rīcību. Iemesli, protams, bija dažādi, un nevar noliegt, ka sava loma bija arī bailēm nonākt čekas nagos, tomēr man šķiet, ka pati būtiskākā ir šo sieviešu izdarītā izvēle, jo tajā atsedzas tās patiesās vērtības, kas veido mūsu cilvēcisko satvaru. Katrs mēģinājums mākslā pietuvoties šim iekšējam kodam vai vismaz mudināt skatītāju par to domāt šajā "izlodzīto vērtību" laikmetā varētu tikt uzskatīts par vienu no šodienas teātra misijām. Mārtiņš Eihe gan izrādes mērķi formulē nedaudz atšķirīgi un cenšas tajā iekļaut savu pozicionālo nostāju politisko norišu skaidrojumos, taču pati materiāla izvēle (to varētu attiecināt arī uz iepriekšējo iestudējumu "Smaržo sēnes") liek domāt, ka viņš šo misiju apzinās un tiecas piepildīt uz skatuves.

Par iedvesmas avotu izrādei ir kalpojusi Sanitas Reinsones dokumentālās prozas grāmata "Meža meitas. 12 sievietes par dzīvi mājā, mežā, cietumā", kurā autore pierakstījusi reālu personu atmiņu stāstījumus un papildinājusi tos ar faktiem no arhīva. Lailas Burānes veiktajā dramaturģijā no šīs grāmatas ir atlasītas sešu sieviešu atmiņas, un izrādē piecas puķainās kleitās tērptas aktrises, tieši vērsoties pie publikas, šos likteņstāstus mums atstāta. Katrai no viņām ir savs segvārds, kas mežā bija obligāta prasība, un aiz katra segvārda atklājas pavisam konkrēts stāsts par izdzīvošanu apstākļos, kurus ar šodienas pieredzi diez vai pat ir iespējams aptvert. Viena lieta ir izturēt un pārvarēt grūtības, kas saistītas ar dzīvības funkciju uzturēšanu, mājot mitros un aukstos bunkuros, teltis vai mežā zem klajas debess, bet pavisam cita, ja tas jādara, nepārtraukti spēlējot paslēpes ar nāvi. Cik lielai bija jābūt cerībai, kuru pēc kara uzturēja sabiedroto viltus solījumi, vai gara spēkam, kas neļāva atkāpties no savām vērtībām, lai līdzīgi Mihailīnai Supei (izrādē Kaija) mežā pavadītu deviņus gadus un padotos tikai tad, kad no mežabrāļu gaitām neatgriezās viņas draugs, kura īsto vārdu viņa pat nezināja? Nedomāju, ka mēs to vispār varam izsvērt, un viss, kas mums atliek, ir bijīgi noliekt galvu šo drosmīgo sieviešu priekšā. Ja ieklausās aktrišu pamītšus sniegtajos stāstos, izvēlētajās intonācijās un vārdu akcentējumos, rodas sajūta, ka tieši to arī viņas izrādē dara. Varbūt mazliet neviendabīgi, vadoties pēc savām emocionālajām mērauklām, bet no sirds.

Īpašu nozīmi iestudējumā režisors ir piešķīris tā saucamajai noskaņas radīšanai un, cenšoties to maksimāli pietuvināt bunkura atmosfērai, par spēles norises vietu izvēlējis teātra pagraba telpas zem lielās skatuves. Tas nenoliedzami atstāj iespaidu, lai gan jāteic - no mākslinieciskā viedokļa diezgan pretrunīgu. Ja izrādes apakšvirsraksts ir stāsti par dzīvi mežā, tad nāktos piebilst, ka tādi betona monstri mežabrāļu rīcībā nebija un saikni ar meža "emocionālajām, mistiskajām un simboliskajām nozīmēm" tas neveicina. Mežs bija draugs, kuram var uzticēties, tas nenodeva, bet pasargāja un brīdināja: "kad naktīs dzērves kliegz, zini, čekisti nāk". Meža meitu saite ar dabu bija dzīva, ar visām maņām izjusta, tas ieskanas teju vai katrā stāstā, bet izrādes telpā ar publiku ieskaujošajām betona sienām šis motīvs vienkārši neatdzīvojas. Mārtiņš Eihe gan mēģina to režisoriski labot un

papildina aktrišu stāstījumu ar diviem rezonējošiem tēliem, bet tas šoreiz maz ko maina. Abas baltajās kleitās tērptās meitenes, pavadot pusaudžu gadus mežā, uz skatuves ar nosacītu rituālu it kā tiek gatavotas kāzām vai dzīvei, kuru viņas var arī nepiedzīvot, taču šis epizodes ar savu tēlaino vispārinājumu lauž izrādes temporitmu un neiekļaujas tajā askētiski paskarbajā skatuves eksistencē, kurā darbojas stāstnieces, drīzāk jau disonē ar to. Turklāt skatītāja uztverē tās tik un tā fiksējas kā samākslots vizuālais pielikums, kurā režisors vēlreiz mēģina pateikt to, kas jau izskan aktrišu teiktajā.

Iespējams, viss izskatītos savādāk, ja Mārtiņš Eihe būtu strikti pieturējies pie otras paša iepriekšminētās asociācijas. Ar visiem tiem būriem un mehānismiem zemskatuves telpa vairāk atgādina čekas pagrabus, un tikpat labi meža meitas savus atmiņu kamolus varētu ritināt vaļā arī tajos, taču tad izvēlētais aktiereksistences veids prasītos pēc visai ietilpīgām korekcijām. Patlaban izrādes iedarbīgākā daļa ir un paliek Sanitas Reinsones pierakstītais teksts Valmieras teātra aktrišu iejūtīgajā lasījumā, jo tajā ietvertie likteņstāsti sniedz mums gan pārdzīvojumu, gan emocijas, gan visu nepieciešamo vielu pārdomām.